

Συνταγματικές αλλαγές πριν και χωρίς συνταγματική αναθεώρηση

Του Αντώνη Μανιτάκη

Πρώην Υπουργού, Κοσμήτορα επί τιμή
Πανεπιστήμιο 'Νέαπολις', Πάφου

Το τελευταίο που χρειάζεται αυτή την στιγμή η χώρα, είναι η κίνηση της διαδικασίας για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Σε ώρα μηδέν για την οικονομία της, με την κρατική της υπόσταση να απειλείται και με το πολιτικό σύστημα να καταρρέει και να γίνεται όλο και περισσότερο αναξιόπιστο, κάθε συζήτηση για την αναθεώρηση είναι, κατά την γνώμη μου άκαιρη, άτοπη, ανώφελη και παραπλανητική. Δεν πρόκειται να απαντήσει σε κανένα από τα άμεσα και καυτά προβλήματα, που αναδείχθηκαν με την κρίση ούτε μπορεί να αντιμετωπίσει ή να θεραπεύσει τις χρόνιες, δομικές και υποκειμενικές παθογένειες της ελληνικής πολιτικής ζωής: την πολιτική και διοικητική διαφθορά, την φοροδιαφυγή, την παράλυση του κράτους και της διοίκησης, την διάλυση της παιδείας ούτε βέβαια να σταθεί απέναντι στην κομματική φαυλότητα και κυρίως την πελατοκρατία.

Δεν έφταιγε πάντως το Σύνταγμα για τα σκάνδαλα και τη διαφθορά ή για τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το υπέρογκο δημόσιο χρέος. Δεν χρειάζεται εξάλλου να γίνει συνταγματική αναθεώρηση για να παταχθεί η γραφειοκρατία και η φοροδιαφυγή, να επιταχυνθεί η απόδοση της Δικαιοσύνης και να αποκτήσουμε Διοίκηση ευέλικτη και αποτελεσματική, σεβαστή από τον πολίτη και τις επιχειρήσεις. Ούτε βέβαια πρόκειται ί να εξυγιανθούν τα δημοσιονομικά μας αν μπει στο Σύνταγμα ο καλούμενος χρυσός δημοσιονομικός κανόνας. Ας μην χρησιμοποιείται το Σύνταγμα και η αναθεώρησή του ως άλλοθι της πολιτικής εξουσίας για να καλύψει την ανικανότητά της να αντιμετωπίσει με πολιτικούς όρους ένα πολιτικό πρόβλημα. Και είναι κρίμα για τον τόπο που χρησιμοποιείται ακόμη και η αναθεώρηση ως ιδεολογικό πυροτέχνημα ή ως μέσο άσκησης καθημερινής πολιτικής για να ξεγελαστούν ψηφοφόροι.

Αυτός είναι ο πρώτος λόγος που με κάνει επιφυλακτικό απέναντι σε κάθε εξαγγελία αναθεώρησης.

Υπάρχει και ένας δεύτερος λόγος. Η Αναθεώρηση είναι μια χρονοβόρα διαδικασία. Χρειάζεται αυξημένες κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες από δύο Βουλές. Απαιτεί χρόνο, μια ελάχιστη διάρκεια δύο περίπου ετών για να συντελεστεί. Αφορά, άρα, το μέλλον και όχι το παρόν. Και το πιο σημαντικό είναι ότι χρειάζεται αποφάσεις κοινοβουλευτικές από δύο Βουλές. Η πρώτη Βουλή που αποφασίζει για την κίνηση της διαδικασίας αναθεώρησης και η δεύτερη, που προκύπτει μετά από εκλογές αναθεωρεί το Σύνταγμα. Και στις δύο απαιτείται μια ελάχιστη εθνική συνεννόηση, πλειοψηφίες ειδικές και ένα ελάχιστο σταθερό δείγμα πολιτικής συναίνεσης. Στο εμφυλιο-πολεμικό και εξόχως πολωτικό κλίμα που ζούμε όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης, δεν βλέπω να διαμορφώνεται κλίμα συναίνεσης.

Παρόλα αυτά, είναι αλήθεια, το παραδέχομαι, ότι το ζήτημα της αναθεώρησης του Συντάγματος είναι πάντα στην ημερήσια διάταξη της πολιτικής επικαιρότητας. Ο νέος αρχηγός μάλιστα της αξιωματικής αντιπολίτευσης Κυριάκος Μητσοτάκης, το επανάφερε με τις πρώτες δηλώσεις του μετά την εκλογή του στην προεδρία της ΝΔ: η Αναθεώρηση θα ήταν το μόνο ζήτημα που θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο συνεννόησης και πολιτικής συνδιαλλαγής με τον Σύριζα. Ακόμη περιμένουμε για να αρχίσει μια στοιχειώδης συνεννόηση.

Αν πράγματι υπάρχει προοπτική για εθνική συνεννόηση και πολιτική συναίνεση -είναι κάτι που όλοι το ευχόμαστε και θα πρέπει πάση θυσία να επιδιώκεται- πάνω σε ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και ειδικά στους κανόνες του πολιτικού και εκλογικού παιγνιδιού, τότε μπορεί, κατά την γνώμη μου, να συμφωνηθούν άμεσα, εδώ και τώρα, μερικές θεσμικές αλλαγές, πολύ σημαντικές, που μπορούν να πραγματοποιηθούν όμως από την παρούσα Βουλή με απλό νόμο, χωρίς αναθεώρηση του Συντάγματος. Πρόκειται για αλλαγές συνταγματικού μεν χαρακτήρα που θίγουν όμως το ουσιαστικό και όχι το τυπικό Σύνταγμα. Αφορούν το πολιτικό σύστημα αλλά όχι το συνταγματικό πολίτευμα.

Αυτές είναι τέσσερις: Πρώτον, μπορεί να μειωθεί με απλό νόμο, όπως το επιτρέπει ρητά το άρθρο 51Σ, ο αριθμός των βουλευτών από 300 σε 200 ή 240, τουλάχιστον και αυτό να ισχύσει από την επόμενη Βουλή. Τούτο συνεπάγεται ανάλογη μείωση κατά το 1/3 ή κατά το 1/5 των εδρών στις εκλογικές περιφέρειες και μερική ανακατανομή τους.

Δεύτερον, το προηγούμενο μέτρο χρειάζεται οπωσδήποτε να συνδυαστεί, με την νομοθετική καθιέρωση, κατά τους ορισμούς του άρθρου 81 παρ. 4Σ, του ασυμβιβάστου της ιδιότητας του υπουργού με εκείνη του βουλευτή. Όποιος βουλευτής διορίζεται υπουργός, θα παραιτείται από το βουλευτικό αξίωμα, δεν θα μπορεί να ασκεί ταυτόχρονα και καθήκοντα βουλευτή. Η βουλευτές εκλέγονται για να αντιπροσωπεύουν το έθνος και να νομοθετούν μαζί με την κυβέρνηση και όχι να κυβερνούν έχοντας το μυαλό τους στο πως θα επανεκλεγούν βουλευτές για να διαγωνίσουν την πολιτική παρουσία τους.

Τρίτον, χρειάζεται να γίνει ένας κατακερματισμός, των μεγάλων εκλογικών περιφερειών. Να σπάσουν οι μεγάλες σε μικρότερες για να μειθούν, μεταξύ των άλλων, οι υπέρογκες εκλογικές δαπάνες και οι αθέμιτες ψηφοθηρικές συναλλαγές με τα ΜΜΕ. Να πολλαπλασιαστούν οι μονοεδρικές και να δημιουργηθούν περισσότερες ολιγο-εδρικές με ενιαίο κατά το δυνατόν εκλογικό μέτρο.

Τέταρτον, να μειωθεί δραστικά η σκανδαλώδης πριμοδότηση του πρώτου κόμματος με 50 έδρες και να καταργηθεί ή να τροποποιηθεί η σταυροδοσία. Να αντικατασταθεί με άλλον τρόπο εκδήλωσης της εκλογικής προτίμησης των ψηφοφόρων. Επ' αυτού έχουν διατυπωθεί πολλές αξιόλογες προτάσεις, που από μόνες τους αξίζει τον κόπο να γίνουν αντικείμενο εθνικής συνεννόησης. Το σύστημα όμως της ενισχυμένης αναλογικής, όπως ισχύει παγίως στη χώρα μας με τις παραλλαγές του θα πρέπει να διατηρηθεί.

Θα ήταν σκόπιμο με αφορμή αυτές τις προτάσεις να σχηματιστεί μία επιτροπή από ειδικούς που θα υποδείξουν τα κόμματα και θα επεξεργαστεί ένα πακέτο προτάσεων προς αυτή την κατεύθυνση.

Τις θεωρώ πρωταρχικής σημασίας όλες για την ανανέωση του πολιτικού μας συστήματος και την ανάκτηση της χαμένης αξιοπιστίας του. Το μεγάλο πλεονέκτημά τους, που παραγνωρίζεται, είναι ότι μπορούν να πραγματοποιηθούν άμεσα από την παρούσα Βουλή, με απλό νόμο, πριν από οποιαδήποτε αναθεώρηση του Συντάγματος. Μπορούν δηλαδή να λειτουργήσουν ως απλός προάγγελός της.

Αποτελούν μια ενιαία δέσμη διαρθρωτικών αλλαγών που συνθέτουν ένα σύνολο. Το ένα πάει μαζί με το άλλο και χάνει την αποτελεσματικότητά του, αν ξεχωρίσει από το άλλο. Θα πρέπει να καθιερωθούν ταυτόχρονα.

Δεν είναι δημοσιονομικοί οι λόγοι που επιβάλλουν την μείωση των βουλευτών. Αλλά λόγοι βαθύτατα θεσμικοί και συμβολικοί. Η μείωση θα συντείνει στην αναβάθμιση της θέσης, της αποστολής και του κύρους του κάθε Βουλευτή ξεχωριστά. Θα μειώσει την έκταση, το πεδίο και την ένταση των πελατειακών πιέσεων των ψηφοφόρων πάνω στους βουλευτές, θα περιορίσει τις εκλογικές δαπάνες, θα περιορίσει αισθητά τον αθέμιτο ανταγωνισμό των υποψηφίων και την αθέμιτη εξάρτησή τους από την προβολή τους από ΜΜΕ, τοπικά και εθνικά. Θα περιοριστεί δραστικά η πελατειακή και αγοραία ψηφοθηρική συναλλαγή πολιτευτή-ψηφοφόρου.

Θα εξαναγκάσει κόμματα και ψηφοφόρους να επιλέγουν με μεγαλύτερη προσοχή τους υποψηφίους βουλευτές. Τέλος θα βελτιώσει – και αυτό είναι το πιο σημαντικό – την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των συζητήσεων και αποφάσεων στη Βουλή. Η Βουλή θα επικεντρωθεί με το ασυμβίβαστο της ιδιότητας του Υπουργού με εκείνη του Βουλευτή, στα κύρια καθήκοντά της, στο νομοθετικό και ελεγκτικό της έργο. Θα ενισχυθεί ο ρόλος της ως νομοθετικού οργάνου και ως βασικού και ισότιμου παράγοντα νομοθετούσας κυβερνητικής πλειοψηφίας. Για να παύσουν εξάλλου οι βουλευτές, όταν ασκούν ταυτόχρονα καθήκοντα υπουργού να νοιάζονται περισσότερο για την επανεικλογή τους και την ικανοποίηση αιτημάτων της εκλογικής τους περιφέρειας παρά για το υπουργικό τους έργο.

Η χώρα έχει ανάγκη από ριζικές διαρθρωτικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα και πρώτα από άλλα στο κράτος, στη διοίκηση και στο πολιτικό σύστημα –και όχι στο πολίτευμα- αν θέλει να επιβιώσει σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και ασταθές και αβέβαιο γαιο-πολιτικό περιβάλλον και σε μια ανεξέλεγκτη και απρόβλεπτη παγκόσμια οικονομία της αγοράς. Έχει ανάγκη από αλλαγές που πρέπει και μπορούν να γίνουν εδώ και τώρα, με αποφασιστικότητα τόλμη, φαντασία και σύστημα αλλά και με κάποια συνέχεια και συνέπεια και με μακροπρόθεσμη προοπτική. Πήξαμε στις μη ρεαλιστικές, γενικόλογες και μη εφαρμόσιμες ή και ανεφάρμοστες ή ακόμη στις αποσπασματικές και ευκαιριακές αλλά τελικά εφήμερες μεταρρυθμίσεις.

Η χώρα χρειάζεται ισχυρή κυβέρνηση, που να στηρίζεται σε μια ευρεία πολιτική και κοινοβουλευτική συναίνεση που να αναλάβει να πραγματοποιήσει, χωρίς σταματημό, ένα ευρύ φάσμα διαρθρωτικών αλλαγών προσαρμογής της χώρας στα νέα δεδομένα της ψηφιακής και παγκοσμιοποιημένης εποχής μας.

Οι αλλαγές βέβαια αυτές για να ριζώσουν και αποδώσουν χρειάζονται παράλληλα και μια συμπλέουσα αλλαγή νοοτροπίας, αλλαγή αντιλήψεων και πρακτικών στην καθημερινή και πολιτική ζωή, που μόνον νέοι στην ψυχή και στο μυαλό άνθρωποι μπορούν να ενστερνιστούν και εφαρμόσουν.

Και οι τέσσερις αυτές διαρθρωτικές αλλαγές αποβλέπουν σε έναν κεντρικό στόχο: στο να πατάξουν την κομματική φαυλότητα και πελατοκρατία, την εξάρτηση του βουλευτή και του υπουργού από την ψηφοθηρική συναλλαγή και το ρουσφέτι. Σκοπεύουν να επιφέρουν όσο γίνεται πιο καίριο πλήγμα στο αιωνόβιο σαράκι, που κατατρώει το πολιτικό σύστημα και αλλοιώνει την ουσία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας μας. Ουσία που βρίσκεται στην ελεύθερη σχέση αντιπροσώπευσης του λαού από τους αντιπροσώπους του και όχι στη σχέση επιτακτικής εντολής των κομματικών ψηφοφόρων της περιφέρειας προς τους βουλευτές του κόμματος.